

Vertailun demokraattisesta kielestä

SAKARI HÄNNINEN

ABSTRACT

On the Democratic
Language of
Comparison

This article discusses the role of comparison in political research as it is related to the language of a democracy. Citizens of a democracy are inclined to make comparisons. They also tend to use their language abstractly. Alexis de Tocqueville draws this interesting conclusion in his study *De la démocratie en Amérique*. These propositions are the starting point for an examination of the development of comparative political research in the USA. An interpretation is given to explain how the comparative study proper became established only after the Second World War and how it differed from the earlier historical-comparative methods (for example »the correlational method«). This development is given as a background for formulating the conceptual dilemma of the theoretical explanation. This dilemma concerns an inverse relation between the scope of the content and extension of concepts. Various solutions to the dilemma are examined, in particular, through Max Weber's methodological comments. Weber's own alternative is sketched out at the end. It is interpreted to mean that the conceptual dilemma reproduces the real dilemma of representative democracies.

Vertailun mahdollisuudesta

Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa vertailusta voidaan puhua kahdessa mielessä. Puhutaan vertailevasta tutkimuksesta, mutta puhutaan myös vertailusta kaiken tiedonsaannin edellytyksenä. Saatetaan vertailla niin paikallisesti, ajallisesti kuin (fyysisten, interaktiivisten, kielellisten) käytäntöjen kannalta erilaisia ilmiöitä. Mikäli vertailua arvioidaan tiedonsaannin edellytyksenä, lähtökohtana saatettaisiin pitää kahta periaatetta: eroja on selitettävä toisilla eroilla ja yhtäläisyyksiä on selitettävä toisilla yhtäläisyyksillä (ks. esim. Galtung 1979, 46). Tämä milliläinen kaava ei ole ongelmaton, mikäli vakavasti pohditaan eron ja erottelun luonnetta. Eräs kunnianhimoisimpia yrityksiä luodata »todellisten» erojen tai erojen »todellista» luonnetta löytyy Jacques Derridan dekonstruktionistisesta pohdinnasta.

Derridan erittelyn kohteena on erojen leikki, erottumisten tapahtuma. Tässä kontekstissa — ja dekonstruktioilla on merkitystä vain tietyissä kontekstissa — ero (différance) ei esiinny sanana tai käsitteenä eli nimitettynä tai käsitteellistettynä historiana: erojen leikki on mykkää, hil-

jaisuutta, ero tekee itsensä havaituksi mykän merkin, vaikenovan muistomerkin kautta (Derrida 1985a, 15—16). Ero ei ole koskaan kenellekään läsnäolevaa eikä erottelu tapahtumana ole sen paremmin objektiivisesti kuin subjektiivisesti jäsentävää eli kausaalisuutta tuottavaa; ero ei ole passiivista eikä aktiivista, se ei ole aktio eikä passio (Derrida 1985a, 17). Ero ja erottuminen eivät ole objektiivisesti läsnäolevaa kohdetta jäsentävänä liikkeenä, sillä sitä ei pidä samastaa eriytymiseen (différenciation). Tämä tuo mieleen ajatuksen alkuperäisestä ykseydestä, perusteesta, joka voisi toimia erottelun kriteerinä (Derrida 1985a, 21). Ero ja erottelu ei ole subjektiivisesti läsnäolevaa ajattelua — taikka lukemista — jäsentävänä liikkeenä, sillä eroilla leikkimistä ei voida pitää analyysina, kritiikkinä, metodina eikä edes toimintana tai operaationa. Erottelu ei ole peräisin subjektista, se vain tapahtuu ilman harkintaa, harhailuna ilman perustetta (Derrida, 1985b, 70). Erottelu kaiketi yrittää palauttaa mieleen »välittävän muodon», joka ei välitä mitään (objektia ja subjektia), operaation joka ei ole operaatio: välitys on ymmärrettävissä vain eron erotteluna, joka ei sulkeudu.

Derridan kirjoitus ei ole metafyyisistä vaan sen

kieltävää. Näkemyksellä olisi ratkaiseva vaikutus erojen vertailun mahdollisuudelle: erojen vertailu on mahdotonta, koska vertailulle ei löydy kriteeriä tai perustetta. Derrida ei kirjoita vertailusta, hän leikkii teksteillä — kirjoittaminen syrjäyttää puheen. Hän tosin käsittelee kääntämistä tai eron leikin (dekonstruktion) kääntämistä. Kirjeessään japanilaiselle ystävälle Derrida korostaa, että kääntäjän tehtävä, »die Aufgabe des Übersetzers» (Benjamin), on mahdoton; tämä on myös dekonstruktion näkemys asiasta. Tekstien kääntämisen sijasta tuntuu avautuvan toinen mahdollisuus. Se on erottelun leikin idea: vanhan sanaston hävittäminen ja uusien termien (jotka eivät ole nimiä tai käsitteitä vaan »kolmansia termejä») mielikuvituksellinen luominen.

Kirjoitettujen tekstien kääntämisen »mahdottomuus» tuntuu vastaavan puhuttujen käytäntöjen vertailun »mahdottomuutta»: tekstien kääntävyyden ja puheiden vertailtavuuden pulmaan ei löydy selvää ratkaisua. Tehtävästä on luovuttava? Se on korvattava toisella. Erojen selittämisen sijaan voitaisiin harhaillen jäljittää kuinka erot tuottavat eroja. Jälkimmäinen toiminta on tuottavaa (tuloksena on eroja, siirtymiä, katkoksia, oivalluksia), edellinen on ehkäpä kuluttavaa. Johtopäätös näyttää ilmeiseltä: vertailuun sisältyy valvontaa (perusteen etsintä), normaalistamista (erojen hävittäminen), eristämistä (erojen ylikorostaminen), kaavamaistamista (uusien termien tuotannon sulkua). Vertailu tuntuu olevan mielikuvituksen, runollisuuden kääntöpuoli.

Demokratian kielen epärunollinen ohentuminen

Runollisella mielikuvituksella on eri aikoina olleet omat puolestapuhujansa runoilijoiden ulkopuolella, siis niiden keskuudessa jotka eivät lausu runoja. On helppo palauttaa mieleen lähi-mennessydestä Nietzsche, Heidegger, miksei myös Derrida. Nietzscheä lukuunottamatta nämä henkilöt eivät ole varsinaisesti pohtineet poeettisen mielikuvituksen ja demokratian suhdetta, vaikka se on heidän toimintansa taustajännite. Alexis de Tocqueville on kuitenkin näin tehnyt mainiossa kirjassaan *De la démocratie en Amérique*. Tocqueville etsii runollisen inspiraation mahdollisia lähteitä tai paremminkin esteitä demokratioissa. Tocqueville lähtee osuvasta aja-

tuksesta, ettei runous ole luonnon tai yhteiskunnan »peili». Se ei tuota representaatioita (»heijastuskuvia») vaan asettaa asioita yhteyksiinsä, jotka ovat mielikuvituksen tuotetta, sanoisinko: ne tuottavat eroja tuottavia eroja (Tocqueville 1966, 451). Tocquevillen mukaan aristokraattinen yhteiskunta ja sen ihmiset suosivat runoutta, demokratioissa poeettinen mielikuvitus törmää enemmistön epärunollisuuteen: demokratioissa mielikuvitus ei sammu mutta se suuntautuu hyödyllisen ja todelliseksi tulkitun taltiointiin. Tätä maanläheistä taipumusta vahvistaa aineellisten nautintojen metsästys, halu parantaa asemaa ja kilpailu menestyksestä. Tämän esteeksi nähdään joutilaisuus, runollisuuden käytännöllinen edellytys (Tocqueville 1966, 451—452).

Tocqueville ei väitä, että runollisuus katoaa kokonaan demokratioissa. Sen kohteet muuttuvat. Demokratioiden runoilijat ovat kuin aristokraatteja vieraalla maalla, jonka arkipäiväisyyksistä he eivät löydä inspiraatiolleen lähdettä. Demokratioissa poeettinen mielikuvitus ei ota kohteekseen jokapäiväistä elämää (mikään ei ole Tocquevillen mielestä proosallisempaa kuin amerikkalainen arkipäivä), erillistä ihmistä (hänet tasa-arvo on keskimääräistänyt), ulkopuolista luontoa (se nähdään vain hyödyn kohteena) eikä menneisyyttä (joka halutaan unohtaa) (Tocqueville 1966, 451—455). Sen sijaan poeettisen mielikuvituksen kohteeksi kelpaa ihminen yleisyydessään tai abstraktisuudessaan, ihmisluonnon »pimeä puoli», tulevaisuus, kuten mikä tahansa yksi ja irrallinen lause, joka on täynnään eroja, jotka tuottavat eroja.¹

Jos demokratioissa poeettinen mielikuvitus suistuu reunoille, marginaaleihin, lähelle hiljaisuutta tai huudoksi melun sekaan, yhä harvempien ja valikoidumpien huviksi ja leikiksi, niin toki muunlainen puhe on jo vallannut julkisuuden.² Tocqueville on pohtinut tätäkin murrosta eli sitä kuinka amerikkalainen (massa)demokratia on muuntanut englannin kieltä. Tocqueville korostaa, että tarkasteltaessa aristokratian kielen muuntumista demokratian kieleksi, on tutkittava puhuttua eikä kirjoitettua kieltä (Tocqueville 1966, 446).³ Demokratioissa enemmistö määrää kielen »lait». Enemmistö on kiinnostuneempi kaupankäynnistä kuin filosofisesta spekulatiosta, politiikasta kuin kaunokirjallisuudesta. Suurin osa uudissanoista kuvastaakin näitä

tottumuksia. Ne ilmaisevat pääasiassa teollisuuden tarpeita, politiikan intohimoja, julkishallinnon rutiineja tai suurin osa uudissanoista tulee suoraan puolue-elämän puheenparsista, tekniikan maailmasta tai kaupan kielestä (Tocqueville 1966, 446–450). Samalla tapahtuu mielivaltaisia merkitysmuutoksia; sanoja sekoitetaan toisiinsa ja keskenään. Tavanomaisin keksintö on antaa käytössä olevalle ilmaisulle epätavanomainen merkitys. Teko ei edellytä oppia tai sivistystä. Kaikki alkaa tunnetun ilmaisun alkuperäisen merkityksen pienestä siirrosta, joka vastaa tekijän määrättyä tarkoitusta. Seuraava henkilö kääntää merkitystä toiseen suuntaan. Sitten tulee paikalle kolmas henkilö omine vaikuttimeneen ja mielihaluineen. Ja niin edelleen. Kaiken tuloksena kielestä tulee epätarkkaa. »Lauseet jäävät vapaasti vaeltamaan», mikä on Tocquevillelta ylen kiusallista (Tocqueville 1966, 446–450).

Kuvattu kehitys ei koske vain kieltä vaan myös tyyliä. Ihmiset eivät ainoastaan käytä samoja sanoja, he käyttävät niitä erotuksitta. Tyylin säännöt tuhoutuvat. Tuskin mitkään ilmaisuista tuntuvat luonnostaan jokapäiväisiltä tai hienostuneilta. Sanojen alkuperä on yhtä hyvin unohtunut kuin ihmisten alkuperä. Kieli on yhtä mylertynyt kuin yhteiskunta (Tocqueville 1966, 449).

Demokratisoitumisen vaikutus englanninkieleen on huipentunut ominaisuuteen, jonka Tocqueville on nostanut pohdintansa keskiöön: demokratioiden ihmisillä on mielihalu tai intohimo yleisiin ajatuksiin. Tämä näkyy kielessä geneeristen käsitteiden ja abstraktisten sanojen jatkuvana käyttönä. Puhetapa laajentaa ajattelun liikkuma-aluetta ja antaa mahdollisuuden lukea paljon muutamaan sanaan. »Demokraattinen ihminen» helposti henkilölistää abstraktionsa ja antaa niiden toimia kuin todelliset ihmiset (Tocqueville 1966, 450).

Abstraktisten ja yleisten ilmaisujen runsaus demokration kielessä sekä laajentaa ajattelun kohdealuetta että hämärtää sitä: termeillä ei viitata erityisiin tosiasioihin. Ne nopeuttavat ilmaisua, mutta tekevät käsitteistä epätarkkoja. Kielen käytössä demokratio suosivat epäselvyyttä kovan työn kustannuksella (huomaa paradoksaalisuus!). Demokratioiden kansalaisilla onkin usein hoippuvia ajatuksia, koska he eivät tiedä vastaavatko heidän kulloisetkin puheensa (yli)huomisen tosiasioita. Kielen on oltava riittävän jous-

tava, jotta ajatuksilla on tilaa liikkua. Abstrakti sana on kuin laatikko, jossa on valepohja; voit laittaa laatikkoon mieleisiä ajatuksia ja vetää ne jälleen ulos sellaisenaan (Tocqueville 1966, 450).

Vertailun viive

Tocquevillen puhe abstraktisesta sanasta laatikkona on profeetallista, jos ajatellaan vertailevan politiikan tutkimuksen teoreettista kieltä. Siinä hän »black box» on valittu poliittisen järjestelmän malliksi niin strukturalismi-funktionalismissa, systeemianalyysissa kuin policy-analyysissa. Oivallus on tapahtunut kuitenkin yllättävän myöhään, Toisen maailmansodan jälkeen. Samanlaisesti vertaileva politiikan tutkimus suuntauksena vakiintui. Kiinnostavaa onkin, miksi kehitys kesti niin kauan. Liikkeellehän lähdettiin jo ennen Tocquevillen amerikanmatkaa: »demokraattisille kansalaisille» ei ole ominaista vain taipumus käyttää abstrakteja termejä, he aina vertailevat asioita ja ihmisiä keskenään. Aristokratioissa ihmisiä ei vertailla, sillä kaikki ovat paikoillaan erityisyydessään. Vertailu on mieleetöntä, koska erot ovat todellisia eroja, jotka tuottavat eroja selittämättä niitä.

Aristokraattisina aikoina jokaisella kansakunnalla on oma fyisionomiensa. Kansakuntien rajat ovat selviä. Demokraattisena aikana ihmiset sen sijaan liikkuvat alati paikasta toiseen, tapaavat ja näkevät muita, puhuvat toisilleen ja lainaavat toisiltaan. He ajautuvat tilanteisiin, joissa yhtäläisyyden nimessä syntyy tarve ja motiivi verrata. Vertailun prosessi lähtee liikkeelle »alhaalta» joskaan ei aivan »pohjalta». Vertailun liikkeen suunta »alhaalta ylös» saattaa selittää sitä, miksi vertaileva politiikan tutkimus, jonka termit ovat geneerisiä ja abstraktisia, vakiintui paljon myöhemmin kuin vertailu demokraattisen poliittisen elämän ja kanssakäymisen periaatteena.

Tocqueville antaa itse asiassa vihjeen, joka selittää aikaviivettä: amerikkalaisten kirjailijoiden voi sanoa eläneen enemmän Englannissa kuin Amerikassa, sillä he jatkuvasti lukivat englantilaisia kirjailijoita ja pitivät heitä malleinaan; suuri yleisö ei toimi samoin, koska siihen vaikuttavat välittömästi Yhdysvaltojen erityiset (poliittiset) olot (Tocqueville 1966, 446). Kirjailijoiden

tapaan myös politiikan tutkijat Yhdysvalloissa seurasivat pitkään eurooppalaisia malleja ollen usein itse Euroopasta muuttaneita tai ainakin siellä koulutettuja. Mutta suuri yleisö ei käyttänyt heidän kieltään. Niinpä noin 1900-luvun vaihteeseen asti Yhdysvalloissa vallitsi kaksi kulttuuria, kansalaisten ja politiikan tutkijoiden. Molemmat käyttivät erilaista politiikan kieltä. Varhaisten politiikan tutkijoiden kieli oli vertailevaa politiikan teorian suuren tradition (Aristoteles, Montesquieu . . .) mukaisesti. Se oli samalla historiallista. Oli toki luovuttu syklisestä näkökulmasta historiaan ja omaksuttu lähinnä lineaarinen kehitysperspektiivi. Jälkimmäinen näkökulma ajan mittaan pakotti esiin ajatuksen — jonka muuten Tocqueville ensimmäisten joukossa muotoili — että demokratia on historiallisen kehityksen välttämätön tulos. Tämä ajatus innosti osaltaan luopumaan demokratian vertaamisesta muihin valtiomuotoihin ja keskittymään demokratioiden väliseen tai sisäiseen vertailuun — kuten jo Tocqueville teki.

Vertailevan politiikan tutkimuksen amerikanisointuminen

Historiallisen taustansa kautta yhdysvaltalaisen politiikan tutkimuksen kehitystä voisi hyvin seurata sen vähittäisenä »amerikanisointumisen», sopeutumisenä demokraattiseen massayhteiskuntaan. Kehitys ei ole suinkaan ollut yhtenäinen, pikemminkin katkonainen. »Amerikanisointumisen» ensimmäinen vaihe Liittovaltion vakiinnuttamisen vuosikymmeninä jäi vähämerkityksiseksi kuten nimet Francis Wayland, Laurens Hickok, Francis Bowen, James Kent, Joseph Story ilmentävät. Sen sijaan saksalainen vaikutus oli merkittävää ennen kaikkea Francis Lieberin hahmossa (Waldo 1975, 25). Kehityksen tärkeänä rajapyykinä on pidettävä 1880-lukua, jolloin politiikan tutkimus ja siihen kouluttaminen tieteellisen ohjelman mukaisesti aloitettiin Columbian ja Johns Hopkinsin yliopistoissa. Tätä käännekohtaa ei ehdoitta voida tulkita »amerikanisointumisen» voittokuluksi, siitä on erityisenä osoitukseksi käänteeseen primus motorin John W. Burgessin osittainen eurooppasidonnaisuus.

Tieteenalan »amerikanisointuminen» tapahtui kahdessa aallossa. Ensimmäinen toteutui tämän

vuosisadan alkuvuosikymmeninä.⁴ Toinen tapahtui vasta Toisen maailmansodan jälkeen. Ensimmäisen aallon myötä yhdysvaltalainen politiikan tutkimus kääntyi oman maansa poliittisen elämän ja instituutioiden tutkimiseen. Jälkimmäisen aallon myötä katse suunnattiin koko maailmaan. Kehitys näyttää erityisen kiinnostavana, mikäli se rinnastetaan vertailun roolin muutokseen politiikan tutkimuksessa. Tieteenalan vakiintumisen varhaisvaiheessa 1880-luvulta vuosisadan vaihteeseen historiallis-vertaileva tutkimusote oli paradigmaattista. Seuranneessa »amerikanisointumisen» ensimmäisessä vaiheessa vertaileva tutkimusote väistyi taustalle. Vertaileva tutkimusote vertailevana politiikan tutkimuksena nousi Toisen maailmansodan jälkeisen »amerikanisointumisen» myötä etualalle, joskin kehitystä jo viitoitti Chigacon koulukunta (Merriam). Vasta tässä vaiheessa yhdysvaltalaisen politiikan tutkimuksen voidaan sanoa kasvaneen yhteen maansa poliittisen arkielämän kanssa, tai laskeutuneen kansalaisten käyttämän politiikan vertailevan kielen piiriin, yleisten tai »tyhjien» käsitteiden pariin. Tässä onkin tieteenalan »amerikanisointumisen» todellinen sisältö.

Toisen maailmansodan jälkeisessä politiikan tutkimuksen »amerikanisointumisessa» laukaistiin jännite, joka oli ollut olemassa poliittisen kansalaiselämän (kielen) ja poliittisen tutkimuksen (kielen) välillä. Tämä jännite oli alunperin ilmennyt erilaisissa vastakohtissa: 1) kansalaiselämä vs. yliopisto, 2) kansallinen vs. kansainvälinen (eurooppalainen), 3) kriittis-populistinen vs. teknokraattis-kasvattava, 4) kansa vs. johtajuus, 5) yksityinen vs. julkinen, 6) poliittinen vs. valtiollinen, 7) puhunnallinen vs. kirjallinen, 8) ammatillinen vs. sivistyksellinen, 9) käytännöllinen vs. teoreettinen. Jos nämä vastakohtaparit pitäisi asettaa yhdelle ulottuvuudelle, olisi epäilemättä puhuttava populaarikulttuurin ja korkeakulttuurin vastakohtasta. Se ei suinkaan viittaa erimielisyyteen yhdysvaltalaisen poliittisen demokratian arvosta, vaan sitä lähestymisen ja siitä puhumisen tavasta.

On tehtävä ero yliopistolliseen kirjoitteluun demokraattisesta valtiomuodosta ja kanssakäymismuodosta sekä ns. kansalaiskirjallisuuteen (citizen literature) Itsenäisyysjulistuksesta ja sen federalistisesta perustelusta (The Federalist Papers) erilaisiin oikeudellisiin päätöksiin, poliit-

tisiin puheisiin, lehtien pääkirjoituksiin ja tärkeisiin kansalaisten mielipideilmauksiin, jotka on esitetty käytännön poliittisessa kommunikaatiossa. Jos yhdysvaltalaisista poliittisen ajattelun varhaisempaa antia etsitään, sitä on haettava kansalaiskirjallisuudesta (ks. Waldo 1975, 20—21). Ennen 1880-lukua yliopistollinen politiikan tutkimus ei tuottanut mitään mainittavia tieteellisiä tuloksia saati sitten innovaatioita. Yhdysvallat ei ole myöskään tuottanut yhtään todella merkittävää poliittista filosofia kansalaiskirjallisuuden ulkopuolella. Varhainen yliopistollinen politiikan tutkimus pyrki yksilölliseen moraaliseen kasvatukseen, kansalaiskasvatukseen sekä julkisten virkojen ja toimien edellyttämien tietojen antamiseen. Tämä jätettiin perinteisen klassisen koulutuksen eikä erityisen tieteenalan tehtäväksi. Opetuksen luonteenpiirteenä oli sen käytännöllisestä tavoitteesta huolimatta ulkopuolisen kasvattajan ote (Waldo 1975, 24).

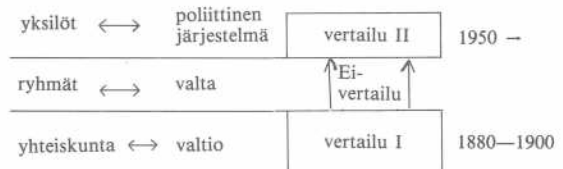
Politiikan tieteenalan vakiintuessa 1880-luvulla vakiintui myös historiallis-vertaileva tutkimusote. Siinä käytetty käsiterealistinen kieli ei vastannut demokraattisten olosuhteiden synnyttämää individualistista vertailun vaatimusta. Vertailua tehtiin koko yhteiskunnan tasolla eri valtiomuotojen välillä. Yksilöt tulkittiin poliittisen demokratian edustajina eikä niinkään poliittista demokratiaa yksilöiden edustajana tai heidän poliittisten kansakäytännöjensä yleistykseenä. Poliittista demokratiaa tai sen instituutioita kuvaavia käsitteitä ei tulkittu geneerisinä käsitteinä vaan reaali-abstraktioina, jolloin yksilöt kansalaisina »johdettiin» demokratian käsitteestä. Tämäntapainen vertailu, joka tehtiin »eurooppalaisesti» kansalaisyhteiskunnan ja valtion vastakkainasettelun tasolla, ohitti oman käsitelogiikkansa pakosta yksilöt ja heidän tilanteensa. Se ohitti samalla yksilön ja yhteiskunnan/valtion vastakohtaan, joka oli käytännöllisesti ratkaiseva. Asetelma käännettiin lopullisesti ylösalaisin vasta Toisen maailmansodan jälkeen, jolloin yksilöt ja heidän poliittinen käyttäytyminen nostettiin (behavioralistisen) politiikan tutkimuksen kohteeksi. Sen myötä poliittisia instituutioita kuvaavia käsitteitä pidettiin yksilökäyttäytymisen (määrällisinä) yleistyksinä eli »tyhjinä abstraktioina». Tässä vaiheessa vertaileva politiikan tutkimus nousi todetusti etualalle. Sen kieli oli nyt vertailun väline, joka muistutti Tocquevillen kuvaamaa laa-

tikkaa, josta puuttui pohja.

Politiikan tieteessä vertaileva tutkimusote ei ole mikään erityinen tutkimusmetodi eikä edes erityinen tutkimusala (vaikka sitä voidaankin hyvin luonnehtia kohteensa tai kohdennuksensa kautta). Vertaileva politiikan tutkimus on suuntaus tai tendenssi. Se on voimakkaasti historiallisen tilanteensa ehdollistama. Edellä olen seurannut erästä historiallista johtolankaa, joka valottaa *miten* vertaileva politiikan tutkimus saattoi vakiintua Toisen maailmansodan jälkeen. Vastausta siihen *miksi* se vakiintui juuri tässä tilanteessa olisi etsittävä monista eri tekijöistä kuten Yhdysvaltojen silloisesta kansainvälisestä asemasta, maan koulutuspoliittisesta tilanteesta, yhteiskuntatieteiden ja sen lähitieteiden yleisestä kehityksestä, monien uusien valtioiden synnystä, sosialistisen maailmanjärjestelmän haasteesta, jne.

Vertailun käsitteellinen pulma

Politiikan tutkimuksessa on kaksi vertailevan tutkimuksen vaihetta. Ne ovat luonteeltaan aivan erilaisia. Niistä vain jälkimmäinen tuntuu vastaavan olosuhteidensa yleisiä vaatimuksia tai taipumuksia ollen siten »kansallinen suuntaus». Siirtyminen edellisestä jälkimmäiseen edellytti lisäksi pitkäkököä välivaihetta, jolloin vertaileva tutkimusote ei näytellyt mitään keskeistä roolia. Välivaiheessa keskityttiin pääasiassa oman maan poliittisen elämän erittelyyn. Tutkimusta tehtiin lähinnä ryhmien tasolla ja kohteena oli valta ja vallankäyttö, joka ei helposti mukaudu (kansainvälisen) vertailun kohteeksi. Kehitys voidaan kiteyttää asetelmaksi, joka antaa lähtökohdan vertailun käsitteellisten ongelmien pohdinnalle:



Jätän tässä kuvion erittelyn sikseen. Pidän kuviota lähtökohdana vertailun kielen ongelmien paikantamisessa. Vertailussa käytetyn kielen suhteen tarjoutuu lähinnä kaksi mahdollisuutta tai vaihtoehtoa, joista toista edustaa muodoltaan

vertailu I ja toista vertailu II. Edellisen mukaan vertailussa käytettyjen ilmausten alan (ekstension) ja sisällön laajuudet eivät ole välttämättä käänteisessä suhteessa toisiinsa. On mahdollista ajatella essentialistisia (emanatistisia) ilmauksia, joiden ala ja sisältö on samalla kertaa mahdollisimman suuri. Jälkimmäisen ja käytännössä vaikiintuneen näkökannan mukaan vertailussa käytettyjen ilmausten alan ja sisällön laajuudet ovat käänteisessä suhteessa toisiinsa: ilmausten alan laajentuessa niiden sisältö tyhjentyy, jolloin niistä tulee »mustia laatikoita». Jälkimmäisestä näkökulmasta katsottuna vertaileva tutkimusote törmää käsitteellisesti yleiseen ongelmaan: mikäli vertailevalla tutkimuksella halutaan pyrkiä yleisempään teorianmuodostukseen tai tyypittelyyn, niin silloin vaikeudet varmistaa sisällöllisesti pätevää aineisto, jota historioitsijat ja ala-asiantuntijat eivät helposti kyseenalaistaisi, tuntuvat muuttuvan ylivoimaisiksi. Jos taasen keskitytään (merkitys)sisällöltään tarkan aineiston keräämiseen ja tulkintaan, niin silloin käsitteellisen yleistämisen ja teoreettisen tulkinnan vaikeudet momentuvat (Rokkan 1966, 7—8).

Kuvattuun pulmaan saatettaisiin tarjota yksinkertaista ratkaisua. Sen mukaan on tehtävä ero lokaaliseen ja globaaliseen selittämiseen (ks. Hintikka 1982, 229—231). Niiden tutkimusotteellinen ero johtuu pyrkimyksestä maksimoida erilaisia informaation lajeja. Ottamalla avuksi informaatioteorian käsitteistöä, voidaan sanoa lokaalisen selityksen pyrkivän minimoimaan tosiasia-aineiston (evidenssin) E yllättävyyttä selityserusteeseen (hypoteesin) H perusteella eli maksimoimaan siirtymäinformaatiota (transinf (H/E)). Globaalinen selittäminen taas pyrkii maksimoimaan H:n absoluuttista informaatioisälttöä (cont (H)), koska halutaan maksimoida sen odotusarvoa ($P(H/E) - P(H)$) E:n suhteen. Lokaalisen ja globaalisen selittämisen vertaamisen esimerkkinä voisi pitää toisaalta narratiivista historiankirjoitusta (lokaalinen) ja toisaalta teoreettista yhteiskuntatiedettä (globaalinen); niitä siis erottaa toisistaan pyrkimys maksimoida erilaisia informaationlajeja. Lokaalisessa selityksessä narratiivisen historiankirjoituksen mielessä pyrittäisiin saamaan historiallisen esityksen (H) ja selitettävän aineiston (E) informaatio mahdollisimman hyvin »päällekkäin» eli maksimoimaan siirtymäinformaatio päällekkäisinformaationa eli H:n

ja E:n yllätysarvoisesti yhteisenä informaationa ($\text{inf}(H) + \text{inf}(E) - \text{inf}(H \& E)$). Globaalissa selityksessä teoreettisen yhteiskuntatieteen mielessä taas pyrittäisiin maksimoimaan evidenssin E lisäävä vaikutus hypoteesin tai selityserusteeseen H todennäköisyyteen ($P(H/E) \text{ cont}(H) - P(\sim H/E) \text{ cont}(\sim H)$) (Hintikka 1982, 229—231).

Lokaalisen ja globaalisen selittämisen erottelu ei nähdäkseni ratkaise luonnehdittua pulmaa. Se piilee tämällyyppisen tieteellisen työnjaon pinnan alla. Tätähän jo osoittaa, että kuviossa esitetyt sekä vertailu I että vertailu II ovat molemmat selityspyrkimyksiltään globaalisia (— ryhmätasoisien valta-analyysin välivaiheen tavoitteet olivat sen sijaan paljolti lokaalisia). Ongelmaan saa pitävämmän otteen, mikäli haluaa paneutua Max Weberin metodologisiin pohdintoihin alkaen jo *Roscher ja Knies*-monografiasta.

Max Weber ottaa monografiansa lähtökohdaksi Roscherin tekemän jaottelun todellisuuden analyttiseen käsittämiseen, jonka tavoitteena on yleistävä abstrahointi, ja todellisuuden historialliseen käsittämiseen, jonka tavoitteena on sen kuvaileva uusintaminen. Roscherin tekemä jaottele tieteenkin muistutti Weberiä vallinneesta uskantilaisesta erottelusta yleistävään ja yksilöllistävään käsitteenmuodostukseen (Rickert) tai nometeettisiin (nomologisiin) ja ideografisiin tietisiin (Windelband). Nämä saattaisivat esimerkiksi jaottelea globaaliseen ja lokaaliseen selittämiseen. Jaottele ei ole Weberille ongelman ratkaisu vaan pikemminkin itse ongelma (Weber 1975, 55—58). On tai pitäisi olla varsin tunnettu, ettei Weber hyväksy jaottelea kahdenlaisiin tietisiin epistemologisen kriteerin mukaan, joka siis perustelisi jaon välttämättömyyttä »tiedon objektin» tai »tiedon subjektin» erilaisten ominaisuuksien perusteella. Jaottelun kriteeri voi olla aksiologinen, koska kyse on omasta »historiallisesta intressistämme», joka sosiokulttuurisen tiedon kohdalla haluaa ymmärtää meille subjektiivisesti merkityksellistä (Oakes 1975, 36—37). Ymmärtävä tavoite ei suinkaan supista sosiokulttuurisia ilmiöitä koskevaa tiedonetsintää lokaaliseksi. Näkökulma voi hyvin olla globaalinen. Kyseessä ei silti olisi subsumptiivinen selittäminen, jossa historiallisesti erityiset tapaukset yritetään redusoida yleisten käsitteiden ja lakien alaisuuteen.

Kommentoidessaan Roscherin esitystä tieteen taksonomiasta Max Weber pohtii niitä käsitteenmuodostuksen eroja, jotka seuraavat valinnasta yleistävän analyttisen metodin ja erityistävän historiallisen metodin välillä. Johtopäätös ei ole yllättävä. Pyrittäessä mahdollisimman peittävään selitykseen olettamalla että ilmiöiden olennaiset piirteet ovat niiden yleisiä ja yleistettäviä piirteitä ja siten redusoimalla laadulliset erot määrällisiksi halutaan turvautua käsitteisiin, joiden ala on mahdollisimman laaja (Weber 1975, 56). Samasta syystä näiden käsitteiden sisältö jää mahdollisimman pieneksi. Valittaessa taas »historiallinen metodi», joka pitää kohteensa olennaisia piirteitä sille erityisinä tai luonteenomaisina, joudutaan turvautumaan relationaaliin tai substantiaaliin käsitteisiin, joiden sisältö on mahdollisimman rikas mutta ala on vastaavasti kovin rajoitettu (Weber 1975, 58). Esityksensä aluksi Weber siis toistaa edellä luonnehditun pulman, joka toki voidaan yrittää kiertää tai ylittää. Weber on kiinnostunut pulman ylitysrityksestä jo siitä syystä, että historiallinen taloustiede (Roscher) tuntuu sellaiseen tähtäävän.

Kolmas linja

Historiallinen taloustiede piti tieteellisenä tehtävänä historiallisen muutoksen kehityslakien muotoilua. Tämä voidaan yhdistää, joskaan ei samastaa, historiallis-vertailevan politiikan tutkimuksen (vertailu I) tavoitteen kanssa. Roscherin esikuvana oli saksalaisen oikeustieteen historiallisen koulukunnan metodologia, jota hän tosin sovelsi varsin luovasti. Koulukunnan mukaan lait kehittyvät ja pätevät kulttuurisessa (orgaanisessa) yhteisössä. Niitä ei voida rationalistisesti johtaa mistään yleisistä periaatteista. Koulukunnan edustajat (Karl von Savigny) menivät päätelmisensä jopa niin pitkälle, että alkoivat puhua (olennaisesti irrationaalisesta — Weber 1975, 61) »kansanhengestä». Weberin tulkinnan mukaan »kansanhenki» ei toiminut koulukunnan tilapäisenä heuristisena apukeinona ison ja epätarkan aineiston luonnehtimiseksi. Päinvastoin siihen suhtauduttiin todellisena ja yhtenäisenä ja sille annettiin metafyyminen status. Sitä pidettiin perusteena, joka on yksityisten kulttuuristen ilmentymien lähde.

Roscher uskoi myös »kansanluonteen» metafyyseen yhtenäisyyteen. Roscher ei tosin suoraan tulkitse kansaa organistisesti, vaikka hän kritikoi atomistista näkemystä kansakunnasta pelkkänä »yksilöiden joukkona tai massana». Weberin mielestä organistinen näkemys kuitenkin pujahtaa Roscherin esitykseen olettaessa, että ilmiöiden yleiset piirteet ovat aina olennaisia piirteitä *historiallisesta näkökulmasta* — eikä suinkaan abstrahoinnin eli todellisuudesta etääntymisen tuloksena (Weber 1975, 61–63). Vain alati toistuva ja uusiintuva historiallinen tapahtuma on Roscherille merkityksellinen. Tästä näkökulmasta Roscher omaksuu historiallis-vertailevan menetelmän (vertailu I), jossa kansakuntia pidetään luokan jäseninä ja näiden kehitystä vertaillaan korrelaatioiden löytämiseksi. Kiinnostava esimerkki tällaisesta korrelaatioihin perustuvasta vertailusta (»correlational method») on Roscherin teos *Politics. The Historical Natural Philosophy of Monarchy, Aristocracy and Democracy*.

Roscherin korrelaatioiden etsinnälle perustuva historiallinen vertailu on epäilemättä emanatistinen (emanatist logic) ratkaisu. Se muistuttaa Hegelin tiedekäsitystä. Molemmat lähtevät siitä, että on olemassa historiallisia (geneettisiä) käsitteitä, joiden alan ja sisällön laajuudet sattuvat yhteen. Weber on pannut tämän yhteyden tarkkanäköisesti merkille ja hän pitää sitä varteenotettavana — joskaan ei hyväksyttävänä — vaihtoehtona. Hän kirjoittaa:

»Kuitenkin näyttää olevan myös kolmas vaihtoehto kulttuuri-ilmiöiden historiallisen kehityksen logiikan perusteluille. Otaksukaamme, että hyväksyisimme Hegelin käsitteopin ja pyrkisimme ylittämään käsitteiden ja todellisuuden välisen 'hiatus irrationalis' -kui-lun käyttämällä 'yleisiä' käsitteitä — käsitteitä, jotka metafyyminä realiteetteina pitävät sisällään ja implikoivat yksityisiä asioita ja tapahtumia oman *toteutumisensa* ilmenemismuotoina. Jos lähdetään tästä 'emanatistisesta' perustavien käsitteiden luonteen ja käypyyden hyväksymisestä, näkemys käsitteen ja todellisuuden välisen suhteen tiukasta *rationalisuudesta* on loogisesti vastaansanomaton. Toisaalta todellisuus voidaan johtaa kaiken ylittävistä käsitteistä, toisaalta todellisuus käsitetään täysin havaintoihin perustuvalla tavalla. Käsitteisiin *nousteissa* todellisuus ei me-

netä mitään havainnoitavasta sisällöstään. Käsitteiden sisällön maksimointi ja käsitteiden alan maksimointi eivät tällöin ole toinen toisiaan poissulkevia lähtökohtia. Päinvastoin ne edellyttävät toisiaan.» (Weber 1975, 66)

Hegelin edustama kolmas vaihtoehto, joka lähtee emanatistisesta eikä analyttisestä (samalla myös intensionaalista eikä ekstensionaalista) logiikasta, ei suinkaan ole tasa-aineinen teoreettinen muodostuma vaan sisältää useita erilaisia etenemisteitä. Useimmat eivät hyväksy Hegelin spekulatiivista tapaa johtaa todellisuus käsitteistä. Eräänä — Weberin kannalta — kiinnostavana esimerkkinä voitaisiin pitää Marburgin uuskantilaisen koulukunnan näkemystä, joka oletti lähtökohdaksi kokonaisuutta koskevan apriorisen tietämyksen. Tämän funktionaalista käsitteitä korostavan näkemyksen taustana oli matemaattisen tieteen ihanne⁵, johon myös Weber kiinnostavasti viittaa Hegelin ratkaisua kommentoidessaan.⁶ Emil Lask on puolestaan halunnut osoittaa, että kokonaisuuden (jota ei suinkaan tarvitse tulkita organistisesti) apriorisointi lähtökohdaksi tekee emanatistisesta logiikasta välttämättä sisällön logiikkaa; tällöin muotoa ei voida erottaa sisällöstä. Lisäksi Lask (samoin kuin Lukács) on vakuuttunut, että ihmistieteissä emanatistinen logiikka johtaa aidosti dialektiseen metodiin, kun taas luonnontieteissä se välttämättä johtaisi spekulatiiviseen metafysiikkaan (Goldmann 1971, 54—55).

Weber muistuttaa siitä, että Hegel vaikutti Roscheriin tämän opettajien Ranken, Gervinuksen ja Ritterin kautta (Weber 1975, 67). Weber haluaa kuitenkin osoittaa, että Roscherin peruspyrkimyksenä oli kumota hegeliläinen panlooginen dialektiikka. Johtaessaan todellisuuden käsitteestä se ehkäisee Roscherin mielestä havainnointiin perustuvan historiallisen tutkimuksen. Weber myös pätevästi osoittaa, että Roscherin ajattelu on sisäisesti ristiriitainen, koska hänen metodologinen kantansa — jos sellaisesta voidaan puhua — sotii hänen historiallisen kehityksen lakeja olettavaa käsitystään vastaan (Weber 1975, 78, 89—90). Tämän pohdinnan voi tässä sivuuttaa. Kiinnostavampaa on sen sijaan puhe-tapa, jolla Roscher erottaa Hegelistä.

Roscherin mukaan on kestävämpää olettaa, että filosofin (Hegelin) »ylempi» käsite on historioitsijan »alemmän» käsitteen syy; historial-

linen selitys on kuvaus kun taas »filosofinen» selitys pyrkii olemaan määritelmä. Roscherin mielestä filosofinen totuus ja poeettinen totuus ovat yhtäläisiä: ne ovat päteviä tyhjiössä. Niinpä Roscherin mielestä historiallinen ajattelu ja runollinen ajattelu eroavat toisistaan katsottaessa todentamisen kontekstia. Sen sijaan luovuuden kontekstissa historioitsijan ja runoilijan toiminta on yhtäläinen, sillä kummankin on omaksuttava »kattava intuitio». »Kattava intuitio» — jota Weber vastusti samoin kuin abstrahoivasti yleistävän positivismin epärunollisuutta — muistuttaa Marburgin koulun matematiikan esikuvasta innoittunutta apriorismia. Weber ei valitettavasti pohdi Roscherin ratkaisun mahdollista sukulaisuutta tähän ajatteluun vaikka viittaa siihen, että Roscher silloin tällöin esittää analogioita matematiikan ja taloustieteen välillä (Weber 1975, 67—69).

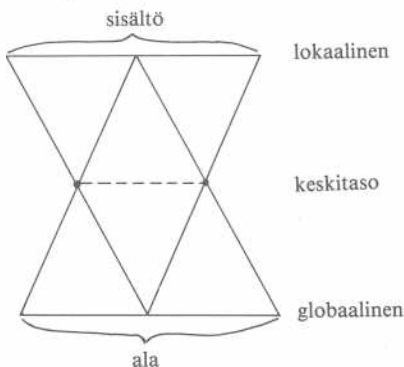
Edustaminen, esitystapa, esitys

Kehä on kiertänyt umpeen: on palattu runollisuuden ja proosallisuuden vastakohtaan. Pyrkimykset ylittää vertailun kielen ekstensionaalisen yleistämisen ja sisällöllisen yksilöllistämisen proosallinen vastakohta ovat johtaneet runollisiin ratkaisuihin olipa sitten kyseessä kontekstisidonnainen »kattava intuitio» tai »erotteleva intuitio» (Derrida). Kummassakin tapauksessa hylätään periaate: eroilla selitetään eroja. Muuten »kattava intuitio» ja »erotteleva intuitio» ovat toistensa kääntöpuolia. Jos »erotteleva intuitio» tekee vertailun mahdottomiksi, niin »kattavalla intuitiolla» on taipumus tehdä erojen vertailu tarpeettomaksi. Jos »erotteleva intuitio» haluaa suhteellistaa tarjotun tekstin tai esitystavan (logosentrisen, fonosentrisen) pätevyuden subjektiivisena ajatusmuotona, niin »kattava intuitio» haluaa absolutisoida valitsemansa esitystavan pätevyuden objektiivisena ajatusmuotona. Toisin sanottuna: »erotteleva intuitio» haluaa suhteellistaa edustuksellisen demokratian pätevyyttä kun taas »kattava intuitio» haluaa absolutisoida (näkemänsä) totaalisen demokratian pätevyyttä. »Eroteleva intuitio» haluaa siirtyä edustuksellisesta demokratiasta esitykselliseen demokratiaan (presentative democracy), »kattava intuitio» haluaa palata jonkinmuotoiseen yhteisölliseen demokratiaan.

Tocquevillen erittely demokraattisen kielen

abstraktisuudesta kohdistuu puhuttuun kieleen. Tocqueville tarkasteli siirtymää aristokratiasta demokratiaan. Pohdittaessa demokratian jatkokehitystä on myös keskityttävä kirjoitettuun kieleen. Jatkokehityksen keskeinen tuloshan on edustuksellisen demokratian vakiintuminen (amerikanisoinnin aallosta vuosisadan alussa). Edustuksellinen demokratia on esitystavalista demokratiaa (representative democracy), eikä sattumalta: edustuksellisuus edellyttää välitystä. Se on tekstuaalinen ja edellyttää tulkitusta. Tässä piileekin »demokraattisen abstraktisuuden» toinen lähde: kirjoittaminen (toisin kuin puhe) tuottaa abstraktioita, jotka etäännyttävät lukijan kohteestaan ja tekijän tilanteestaan. Puhuttu sana tuo demokratian lähelle, kirjoitettu sana etäännyttää siitä. Demokratian jatkokehitys sisältää siis ristiriitaisen tendenssin.

Demokratian määrällinen laajentaminen merkitsee välttämättä sen laadullista kaventamista: kehitys oraalisuudesta tekstuaalisuuteen vastaa kehitystä osallistumisesta edustuksellisuuteen. Kehityksen ristiriitaisuus on analoginen vertailun käsitteelliselle pulmalle ja tekee sen ymmärrettäväksi paljastaen sen poliittisen merkityksen. Kysymys on edustuksellisuuden pulmasta, joka on samalla esitystavalinen: mitä useampia edustaa määrällisesti (ekstensio), sitä harvempia voi edustaa laadullisesti (sisältö). Edustuksellisen demokratian pulmaan on toki tarjottu kekseliästä ratkaisua: jos tietyt ryhmät edustavat määrättyjä ja rajattuja etuja, niin demokratia turvataan monien vastakkaisen etupyrkimysten tasapainona, joka syntyy kompromissien tuloksena. Vastaavalla tavalla voisi ajatella vertailun pätevien tyyppikäsitteiden olevan kompromisseja lokaalisen ja globaalisen näkökulman välillä eli jonkinlaisia keskitason (middle range) käsitteitä. Ne voisi yrittää paikantaa seuraavasti:



Formaalisenä kuvauksena keskitason käsitteet tuntuvat tarjoavan ratkaisun vertailun käsitteelliseen pulmaan kuten tasapainoteoreettinen pluralismi edustuksellisuuden pulmaan. Tämä on kuitenkin formalistinen kuvitelma. Se unohtaa vertailun kielen olevan diskursiivista. Vertailun kielen diskursiivisuus mutkistaa asetelmaa monin tavoin. Olisi tarkennettava mitä tarkoitetaan muun muassa:

- 1) käsitteiden/ilmausten sisällöllä,
- 2) merkityksellisyyden ja merkitsevyyden erolla,
- 3) vertailun tarkastelutasolla (käsitteiden historiaspesifisyydellä),
- 4) vertailulla tutkimusprosessin vaiheena.

Max Weber itse korosti vertailun kielen olevan diskursiivista. Hän ei yrittänyt formalistisesti tai intuitiivisesti ohittaa vertailun käsitteellistä pulmaa. Hän lähti siitä, että vertailevan tutkimuksen kohde on jo aina ongelma. Se on täsmennettävissä pohtimalla, mikä on subjektiivisesti (arvojen kannalta) merkityksellistä eli ymmärrettävää.

Hän ei väittänyt, että yksilöllisesti merkityksellinen (ymmärrettävä) olisi välttämättä yhteiskunnallisesti merkittävää (selitettävää). Merkittävään päästään käsiksi — ei käsitteellisen yksilöllistämisen tai yleistämisen vaan — erottelun kautta. Erottelun avulla, vertailtavien kohteiden tai tilanteiden toissijaisia puolia ja ominaisuuksia poissulkemalla ja olennaisia puolia korostamalla, voidaan konstruoida ideaalityyppejä. Ne eivät välittömästi kuvaa erityistä, historiallista tilannetta, mutta soveltuvat vertailujen tyyppitelyyn ja luokitteluun. Ideaalityypit ovat heuristisia ja luovia apuvälineitä, jotka muodostavat tavallaan käsitteellisen koordinaatiston (topologian?), jossa vertailtavien kohteiden erot ja yhtäläisyydet voidaan tunnistaa.

Weberin ideaalityyppinen vaihtoehto ei yritä ratkaista vertailun käsitteellistä pulmaa. Se ei esitä tai oleta etukäteen mitään selitysmallia: se antaa erojen itsensä puhua puolestaan vertailussa, jolle on luotu tarvittava käsitteellinen tausta. Weberin ideaalityyppinen ratkaisu soveltuu hänen tapaansa lähestyä tai tarkastella edustuksellista demokratiaa. Vertailujen avulla Weber on tunnistanut byrokraatisoitumisen tendenssin, joka kuvastaa edustuksellisuuden sisäänrakennettua pulmaa. Weberin empiiriset johtopäätökset to-

teavat vain sen, että (demokraattisen) vertailun käsitteellinen pulma vastaa olemassaolevaa jännitettä, joka ei poistu olosuhteita muuttamatta (mihin hän itse ei nähnyt suuria mahdollisuuksia). Kiinnostava kysymys onkin, josko olosuhteet ovat nyttemmin muuttuneet. Onko ehkä siirrytty edustuksellisesta esitykselliseen demokraattiaan, jossa politiikan speaktaakkelimaistuminen ja kuvitteellistuminen (fiktioit, simulakrumit) ovat jo tuhoamassa sitä merkityksellistä poliittista kulttuuria, jossa edustuksellisesta esitystavasta kannattaa vielä riidellä?

VIITTEET

¹ Olisi kiinnostavaa jäljittää kuinka erilaiset demokratioiden »poeettiset aristokraatit» — siis kirjallisuuskriitikot! — ovat kukin töissään temaattisesti edenneet, sillä näiden taipumusten jäljet saattavat piirtää kartografian postmodernista modernin kritiikistä, esimerkiksi: Tocquevillen maanmiesten nykyisistä tekstuaalisista seikkailuista »suuren lännen» masdemokratiassa.

² Olisi kiinnostavaa kuinka ja missä määrin julkisuus imee itseensä ja samalla vaimentaa poeettisen mielikuvitusleikin ja kuinka halukas kukin on astumaan julkisuuden valokeilaan ja markkinoille; tämän askeleen jälkeenhän alkuperäinen »aristokraattinen pyrkimys» muuttaa välttämättä muotoaan.

³ Tocquevillen näkemystä saattaisi verrata neolingvistikko Matteo Giulio Bartolin oppilaan Antonio Gramscin eritelyihin; yhteys saattaa löytyä ranskalaisesta kielimaantieteestä, erityisesti Gilliéronin ajattelusta, erot tuntuvat löytyvän nimenomaan neolingvistikkojen (entä Gramscin?) kieltämän puheyhteisön asemasta Tocquevillen ajattelussa. Toki Tocqueville muuten myöntää, että on olemassa kieltä koskevia sääntöjä, jotka eivät juonnu kulttuurimuodosta.

⁴ Luonnollisesti 1930- ja 1940-luvuilla mittava ja merkittävä joukko saksankielisiä euroopanpakolaisia saapui Yhdysvaltoihin jättääkseen sinne todella kauaskantoisen vaikutuksen.

⁵ Marburgin koulukunta luonnollisesti perusteli kantaansa vetoamalla Kantin ajatteluun matematiikan loogisesta perustasta (aika ja avaruus).

⁶ Weber jatkaa edellä mainittua Hegel-komenttiaan. »Tällainen diskursiivinen tieto — josta meidän analyttis-diskursiivinen tietomme etäänny yhä kauemmaksi riisuessaan abstrahoimalla konkreettisen todellisuuden sisällöllisestä tärkeydestään — on mahdollista vain, jos se käsitetään tiedon tyypiksi, joka on analoginen matemaattisen tiedon kanssa — olematta luonnollisesti kuitenkaan matemaattista tietoa.» (Weber 1975, 66)

LÄHTEET

- Derrida, Jacques: La différance. *Synteesi* 3/1985 (a).
 Derrida, Jacques: Kirje japanilaiselle ystävälle. *Synteesi* 3/1985 (b).
 Galtung, Johan: *Papers on Methodology. Essays in Methodology Volume Two*. Christian Ejlers, Copenhagen 1979.
 Goldmann, Lucien: *Immanuel Kant*. NLB, London 1971.
 Hintikka, Jaakko: *Kieli ja mieli. Katsauksia kielifilosofiaan ja merkityksen teoriaan*. Otava, Keuruu 1982.
 Oakes, Guy: Introductory essay. Teoksessa Max Weber: *Roscher and Knies. The Logical Problems of Historical Economics*. The Free Press, New York 1975.
 Rokkan, Stein: Comparative Cross-National Research: The Context of Current Efforts. Teoksessa Richard L. Merrit and Stein Rokkan (Eds.): *Comparing Nations. The Use of Quantitative Data in Cross-National Research*. Yale University Press, New Haven and London 1966.
 de Tocqueville, Alexis: *Democracy in America*. Ed. by J. P. Mayer and Max Lerner. Harper and Row Publishers, New York 1966.
 Waldo, Dwight: Political Science: Tradition, Discipline, Profession, Science, Enterprise. Teoksessa Fred I. Greenstein and Nelson W. Polsby (Eds.): *Handbook of Political Science. Volume 1. Political Science: scope and theory*. Addison-Wesley Publishing Company, Philippines 1975.
 Weber, Max: *Roscher and Knies. The Logical Problems of Historical Economics*. Translated with an Introduction by Guy Oakes. The Free Press, New York 1975.